

Nr. 3 Kwantum/Vitra

Hof van Justitie van de EU 24 oktober 2024

IEF 22319; ECLI:EU:C:2024:914

Auteursrechtelijke bescherming van voorwerpen van toegepaste kunst die in het land van oorsprong niet beschermd zijn door het auteursrecht. De materiële-reciprociteitstoets van art. 2(7) Berner Conventie mag door de Nederlandse rechter niet toegepast omdat het Unierecht en in het bijzonder de Auteursrechtlijn 2001/29/EG niet voorziet in een beperking van de bescherming van werken van toegepaste kunst uit landen buiten de EU.

In zaak C-227/23,

betreffende een verzoek om een prejudiciële beslissing krachtens artikel 267 VWEU, ingediend door de Hoge Raad der Nederlanden bij arrest van 31 maart 2023, ingekomen bij het Hof op 11 april 2023, in de procedure
Kwantum Nederland BV,
Kwantum België BV
tegen
Vitra Collections AG,

Wijst
HET HOF (Eerste kamer),
samengesteld als volgt: T. von Danwitz, vicepresident van het Hof, waarnemend president van de Eerste kamer, A. Arabadjiev en I. Ziemele (rapporteur), rechters, advocaat-generaal: M. Szpunar, griffier: C. Di Bella, administrateur,
gezien de stukken en na de terechtzitting op 20 maart 2024, gelet op de opmerkingen van:
Kwantum Nederland BV en Kwantum België BV, vertegenwoordigd door C. Garnitsch, R. Rijks en M. van Gerwen, advocaten,
Vitra Collections AG, vertegenwoordigd door S. A. Klos en A. Ringnalda, advocaten, en M. A. Ritscher, Rechtsanwalt, de Nederlandse regering, vertegenwoordigd door E. M. M. Besselink en M. K. Bulterman als gemachtigden, de Belgische regering, vertegenwoordigd door P. Cottin en A. Van Baelen als gemachtigden, bijgestaan door A. Strowel, advocaat,
de Franse regering, vertegenwoordigd door R. Bénard en E. Timmermans als gemachtigden,
de Europese Commissie, vertegenwoordigd door M. Afonso, O. Glinicka, P.-J. Loewenthal en J. Samnadda als gemachtigden, gehoord de conclusie van de advocaat-generaal ter terechtzitting van 5 september 2024,
het navolgende

Arrest

1 Het verzoek om een prejudiciële beslissing betreft de uitlegging van de artikelen 2 tot en met 4 van richtlijn 2001/29/EG van het Europees Parlement en de Raad van 22 mei 2001 betreffende de harmonisatie van bepaalde aspecten van het auteursrecht en de naburige rechten in de informatiemaatschappij (PB 2001, L 167, blz. 10), van artikel 17, lid 2, en artikel 52, lid 1, van het Handvest van de grondrechten van de Europese Unie (hierna: „Handvest”), gelezen in het licht van artikel 2, lid 7, van de te Bern op 9 september 1886 ondertekende Conventie voor de bescherming van werken van letterkunde en kunst (Akte van Parijs van 24 juli 1971), in de versie die voortvloeit uit de wijziging van 28 september 1979 (hierna: „Berner Conventie”), en van artikel 351, eerste alinea, VWEU.

2 Dit verzoek is ingediend in het kader van een geding dat speelt tussen enerzijds Vitra Collections AG (hierna: „Vitra”), een vennootschap naar Zwitsers recht, en anderzijds Kwantum Nederland BV en Kwantum België BV (hierna gezamenlijk: „Kwantum”), in Nederland en België actieve exploitanten van een winkelketen in woonartikelen, waaronder meubilair, en dat voortvloeit uit het feit dat laatstgenoemden een stoel op de markt hebben gebracht die volgens Vitra inbreuk maakt op auteursrechten waarvan zij houder is.

Toepasselijke bepalingen

Internationaal recht

Berner Conventie

[...]

Hoofdgeding en prejudiciële vragen

21 Vitra vervaardigt designmeubelen, waaronder ook stoelen die ontworpen zijn door het inmiddels overleden echtpaar Charles en Ray Eames, die onderdanen van de Verenigde Staten van Amerika waren. Deze onderneming heeft intellectuele-eigendomsrechten op die stoelen.

22 Een van de door Vitra vervaardigde stoelen is de Dining Sidechair Wood (hierna: „DSW”), die dat echtpaar heeft ontworpen voor een door het Museum of Modern Art in New York (Verenigde Staten) in 1948 uitgeschreven meubelontwerpwedstrijd en die sinds 1950 in dit museum wordt tentoongesteld.

23 Kwantum exploiteert in Nederland en België een winkelketen in woonartikelen, waaronder met name binnenmeubilair.

24 In 2014 heeft Vitra geconstateerd dat Kwantum onder de naam „Paris-stoel” een stoel verhandelde die volgens haar inbreuk maakte op haar auteursrechten op de DSW.

25 De rechtbank Den Haag (Nederland), die door Vitra was aangezocht, heeft geoordeeld dat Kwantum in Nederland en België geen inbreuk maakte op de auteursrechten van Vitra en niet onrechtmatig handelde door de Paris-stoel op de markt te brengen. Zij heeft de vorderingen van Vitra daarom afgewezen en de vorderingen van Kwantum grotendeels toegewezen.

26 Deze uitspraak is vernietigd door het gerechtshof Den Haag (Nederland), dat heeft geoordeeld dat Kwantum, door de Paris-stoel op de markt te brengen, in Nederland en België inbreuk maakte op de auteursrechten van Vitra op de DSW.

27 In cassatie is de Hoge Raad der Nederlanden, de verwijzende rechter, van oordeel dat het geding ziet op de toepasselijkheid en de reikwijdte van artikel 2, lid 7, tweede volzin, van de Berner Conventie, dat voor werken die in het land van oorsprong alleen als tekeningen en modellen zijn beschermd met name bepaalt dat in een ander land van de bij deze Conventie opgerichte Unie slechts de bijzondere bescherming kan worden ingeroepen die in dat land aan tekeningen en modellen wordt verleend en aldus een materiële-reciprociteitstoets hanteert.

28 Dienaangaande merkt de verwijzende rechter ten eerste op dat de Europese Unie weliswaar geen partij is bij de Berner Conventie, maar dat zij zich in internationale verdragen ertoe heeft verbonden zich te voegen naar de artikelen 1 tot en met 21 van die Conventie. Bovendien ontbreekt er voor de materiële-reciprociteitstoets van artikel 2, lid 7, tweede volzin, van de Berner Conventie regulering op Unieniveau, aldus die rechter, zodat aan de orde is of de lidstaten zelf mogen bepalen of zij die toets al dan niet buiten toepassing laten ten aanzien van een werk waarvan het land van oorsprong een derde land is en waarvan de auteur een onderdaan van een derde land is.

29 Ten tweede wijst de verwijzende rechter erop dat het auteursrecht op een werk van toegepaste kunst een integrerend bestanddeel vormt van het door artikel 17, lid 2, van het Handvest verankerde recht op de bescherming van intellectuele eigendom. Volgens hem roept het arrest van 8 september 2020, Recorded Artists Actors Performers (C-265/19, EU:C:2020:677), waarin het Hof een bepaling heeft uitgelegd van het Verdrag van de WIPO inzake uitvoeringen en fonogrammen, waarbij de Unie partij is, de vraag op of het Unierecht, in het bijzonder artikel 52, lid 1, van het Handvest, ook voor de beperking van de uitoefening van het auteursrecht op een werk van toegepaste kunst door de materiële-reciprociteitstoets van artikel 2,

lid 7, tweede volzin, van de Berner Conventie, vereist dat deze beperking bij wet – te weten in een duidelijke en nauwkeurige regel – wordt gesteld. In dat verband kan uit dat arrest worden afgeleid, aldus de verwijzende rechter, dat het uitsluitend aan de Uniewetgever is – en niet aan de nationale wetgevers – om te bepalen of het auteursrecht op een werk van toegepaste kunst in de Unie door toepassing van artikel 2, lid 7, van de Berner Conventie kan worden beperkt ten aanzien van een werk van toegepaste kunst dat afkomstig is uit een derde land en waarvan de auteur geen onderdaan van een lidstaat van de Unie is en, zo ja, om deze beperking op duidelijke en nauwkeurige wijze vast te leggen. Aangegeven wordt dat de Uniewetgever, bij de huidige stand van het Unierecht, niet heeft voorzien in een dergelijke beperking.

30 Ten derde merkt de verwijzende rechter op dat Kwantum voor hem naar voren heeft gebracht dat de materiële-reciprociteitstoets van artikel 2, lid 7, tweede volzin, van de Berner Conventie onder de reikwijdte van artikel 351, eerste alinea, VWEU valt. Volgens die rechter moet worden vastgesteld in hoeverre die bepaling gevolgen kan hebben voor de toepassing van artikel 2, lid 7, tweede volzin, van die Conventie waar het gaat om de vorderingen die betrekking hebben op het Koninkrijk België.

31 In die omstandigheden heeft de Hoge Raad der Nederlanden de behandeling van de zaak geschorst en het Hof verzocht om een prejudiciële beslissing over de volgende vragen:

„1) Valt de situatie die in dit geding aan de orde is, binnen de materiële werkingssfeer van het Unierecht?

Voor zover de hiervoor vermelde vraag bevestigend moet worden beantwoord, worden bovendien de hiernavolgende vragen voorgelegd.

2) Brengt de omstandigheid dat het auteursrecht op een werk van toegepaste kunst een integrerend bestanddeel vormt van het door art. 17, lid 2, Handvest verankerde recht op bescherming van intellectuele eigendom, mee dat het [Unierecht], in het bijzonder art. 52, lid 1, Handvest, voor de beperking van de uitoefening van het auteursrecht (in de zin van richtlijn [2001/29]) op een werk van toegepaste kunst door toepassing van de materiële-reciprociteitstoets van art. 2, lid 7, [van de Berner Conventie], vereist dat deze beperking bij wet wordt gesteld?

3) Moeten de art. 2, 3 en 4 van richtlijn [2001/29] en de art. 17, lid 2, en 52, lid 1, Handvest, gelezen tegen de achtergrond van art. 2, lid 7, [van de Berner Conventie], aldus worden uitgelegd dat het uitsluitend aan de [Uniewetgever] (en niet aan nationale wetgevers) is om te bepalen of de uitoefening van het auteursrecht (in de zin van richtlijn [2001/29]) in de [Unie] door toepassing van de materiële-reciprociteitstoets van art. 2, lid 7, [van de Berner Conventie] kan worden beperkt ten aanzien van een werk van toegepaste kunst waarvan het land van oorsprong in de zin van de Berner Conventie een derde land is en waarvan de auteur geen

onderdaan van een [lidstaat] is en, zo ja, om deze beperking op duidelijke en nauwkeurige wijze vast te leggen [...]?

4) Moeten de art. 2, 3 en 4 van richtlijn [2001/29], gelezen in samenhang met de art. 17, lid 2, en 52, lid 1, Handvest, aldus worden uitgelegd dat zolang de [Uniewetgever] niet heeft voorzien in een beperking van de uitoefening van het auteursrecht (in de zin van richtlijn [2001/29]) op een werk van toegepaste kunst door toepassing van de materiële-reciprociteitstoets van art. 2, lid 7, [van de Berner Conventie], de [lidstaten] deze toets niet mogen toepassen ten aanzien van een werk van toegepaste kunst waarvan het land van oorsprong in de zin van de Berner Conventie een derde land is en waarvan de auteur geen onderdaan van een [lidstaat] is?

5) Is in de omstandigheden als in dit geding aan de orde en gezien het totstandkomingstijdstip van (de voorloper van) art. 2, lid 7, [van de Berner Conventie], voor België voldaan aan de voorwaarden van art. 351, [eerste alinea], VWEU, zodat het België om die reden vrijstaat om de materiële-reciprociteitstoets van art. 2, lid 7, [van de Berner Conventie] toe te passen, rekening houdend met het feit dat in deze zaak het land van oorsprong op 1 mei 1989 tot de [Berner Conventie] is toegetreden?"

Beantwoording van de prejudiciële vragen

Ontvankelijkheid

32 In de eerste plaats voert Kwantum aan dat de verwijzende rechter niet heeft uiteengezet waarom „de situatie die in dit geding aan de orde is” – een uitdrukking die hij in zijn eerste vraag gebruikt zonder deze te omschrijven – binnen de materiële werkingssfeer van het Unierecht valt en dat het verzoek om een prejudiciële beslissing niet noodzakelijk is om die rechter in staat te stellen in het hoofdgeding uitspraak te doen, zodat de door hem gestelde vragen hypothetisch zijn.

33 Volgens vaste rechtspraak van het Hof is de in artikel 267 VWEU geregelde procedure een instrument voor de samenwerking tussen het Hof en de nationale rechterlijke instanties, waarmee het Hof de nationale rechterlijke instanties de elementen betreffende de uitlegging van het Unierecht verschaft die zij nodig hebben voor de beslechting van het bij hen aanhangige geding (arrest van 27 april 2023, Castorama Polska en Knor, C-628/21, EU:C:2023:342, punt 25 en aldaar aangehaalde rechtspraak).

34 In dit verband moet eraan worden herinnerd dat het in het kader van die procedure uitsluitend een zaak is van de nationale rechter aan wie het geschil is voorgelegd en die de verantwoordelijkheid draagt voor de te geven rechterlijke beslissing om, gelet op de bijzonderheden van het geval, zowel de noodzaak van een prejudiciële beslissing voor het wijzen van zijn vonnis, als de relevantie van de vragen die hij aan het Hof voorlegt, te beoordelen. Wanneer de vragen betrekking hebben op de uitlegging van Unie-

recht, is het Hof derhalve in beginsel verplicht daarop te antwoorden. Op vragen die het Unierecht betreffen, rust bijgevolg een vermoeden van relevantie. Het Hof kan een verzoek van een nationale rechter dan ook enkel afwijzen wanneer duidelijk blijkt dat de gevraagde uitlegging van het Unierecht geen verband houdt met een reëel geschil of met het voorwerp van het hoofdgeding, wanneer het vraagstuk van hypothetische aard is of wanneer het Hof niet beschikt over de gegevens, feitelijk en rechtens, die noodzakelijk zijn om een zinvol antwoord te geven op de gestelde vragen (arrest van 27 april 2023, Castorama Polska en Knor, C-628/21, EU:C:2023:342, punt 26 en aldaar aangehaalde rechtspraak).

35 Het is tevens vaste rechtspraak dat de nationale rechter wegens het vereiste om tot een voor hem nuttige uitlegging van het Unierecht te komen, een omschrijving dient te geven van het feitelijke en juridische kader waarin de gestelde vragen moeten worden geplaatst, of althans de feiten waarop die vragen zijn gebaseerd moet uiteenzetten. Voorts moet de verwijzingsbeslissing de precieze redenen vermelden waarom de nationale rechter twijfelt over de uitlegging van het Unierecht en het noodzakelijk acht om een prejudiciële vraag aan het Hof voor te leggen (arrest van 27 april 2023, Castorama Polska en Knor, C-628/21, EU:C:2023:342, punt 27 en aldaar aangehaalde rechtspraak).

36 In casu blijkt uit de overwegingen in de punten 28 tot en met 30 van het onderhavige arrest dat de verwijzende rechter de juridische en feitelijke context van het hoofdgeding duidelijk heeft uiteengezet. Zo is de eerste prejudiciële vraag er specifiek op gericht om te vernemen of dat geding binnen de materiële werkingssfeer van het Unierecht valt. Bovendien blijkt uit die punten ook dat die rechter rechtegens genoegzaam heeft aangegeven waarom hij vragen heeft bij de uitlegging van een aantal bepalingen die hij noodzakelijk acht om zijn beslissing te kunnen nemen, zodat niet kan worden aangenomen dat de gevraagde uitlegging geen verband houdt met het voorwerp van het hoofdgeding of dat het opgeworpen vraagstuk van hypothetische aard is. Het in punt 34 van het onderhavige arrest genoemde vermoeden van relevantie kan derhalve niet ter discussie worden gesteld.

37 In de tweede plaats voeren Kwantum en de Nederlandse regering in hun schriftelijke opmerkingen aan dat de kwesties die de verwijzende rechter in het hoofdgeding moet beslechten, uitsluitend betrekking hebben op artikel 2, lid 7, en artikel 5, lid 1, van de Berner Conventie, zodat het Hof geen enkele bepaling van Unierecht hoeft uit te leggen.

38 Dat argument, dat in wezen betrekking heeft op de vraag of het stellen van de prejudiciële vragen noodzakelijk is voor de beslechting van het hoofdgeding, kan niet slagen. Zoals blijkt uit de verwijzingsbeslissing, wenst de verwijzende rechter immers van het Hof te vernemen of het Unierecht – in het bijzonder richtlijn 2001/29, gelezen in samenhang met de relevante bepalingen van het Handvest, en artikel 351 VWEU – zich ertegen verzet dat de nationale

rechter artikel 2, lid 7, van de Berner Conventie toepast in het hoofdgeding.

39 Deze kwestie ziet op de inhoud van de gestelde vragen.

40 Bovendien is de Unie, zoals de verwijzende rechter terecht heeft opgemerkt, weliswaar geen partij bij de Berner Conventie, maar moet zij zich toch aan de artikelen 1 tot en met 21 van die Conventie houden krachtens, ten eerste, artikel 1, lid 4, van het WCT, waarbij zij wel partij is (arresten van 13 november 2018, *Levola Hengelo*, C-310/17, EU:C:2018:899, punt 38, en 12 september 2019, *Cofemel*, C-683/17, EU:C:2019:721, punt 41 en aldaar aangehaalde rechtspraak), en ten tweede, artikel 9 van de TRIP's-overeenkomst, met als gevolg dat die Conventie indirecte gevolgen heeft binnen de Unie (zie in die zin arresten van 15 maart 2012, *SCF*, C-135/10, EU:C:2012:140, punt 50, en 18 november 2020, *Atresmedia Corporación de Medios de Comunicación*, C-147/19, EU:C:2020:935, punt 36) en dat het Hof zich genooddaakt kan zien de bepalingen ervan uit te leggen (zie in die zin arresten van 16 juli 2009, *Infopaq International*, C-5/08, EU:C:2009:465, punt 34; 16 maart 2017, *AKM*, C-138/16, EU:C:2017:218, punten 21 en 44, en 12 september 2019, *Cofemel*, C-683/17, EU:C:2019:721, punt 42).

41 De prejudiciële vragen zijn derhalve ontvankelijk.

Ten gronde

Eerste vraag

42 Met zijn eerste vraag wenst de verwijzende rechter te vernemen of de situatie die in het hoofdgeding aan de orde is, binnen de materiële werkingssfeer van het Unierecht valt.

43 In casu staat vast dat het hoofdgeding ziet op een door Vitra bij de Nederlandse rechterlijke instanties ingestelde vordering waarmee die onderneming in Nederland en België auteursrechtelijke bescherming claimt voor de door onderdanen van de Verenigde Staten van Amerika ontworpen en uit dat derde land afkomstige DSW, waarvan Kwantum – beweerdelijk – nagebootste exemplaren op de markt heeft gebracht.

44 In dit verband zij eraan herinnerd dat richtlijn 2001/29, zoals blijkt uit artikel 1, lid 1, van die richtlijn, betrekking heeft op de rechtsbescherming van het auteursrecht en de naburige rechten in het kader van de interne markt.

45 Zoals de advocaat-generaal in de punten 31 en 33 van zijn conclusie in wezen heeft opgemerkt, wordt de werkingssfeer van richtlijn 2001/29 niet bepaald aan de hand van het criterium van het land van oorsprong van het werk of de nationaliteit van de auteur, maar onder verwijzing naar de interne markt, die overeenkomt met de in artikel 52 VEU neergelegde territoriale werkingssfeer van de Verdragen. Onder voorbehoud van artikel 355 VWEU bestaat die werkingssfeer uit het grondgebied van de lidstaten (zie in die zin arrest van 8 september 2020, *Recorded Artists*

Actors Performers, C-265/19, EU:C:2020:677, punt 59 en aldaar aangehaalde rechtspraak).

46 Voorts zijn overeenkomstig artikel 10, lid 1, van richtlijn 2001/29 de bepalingen van die richtlijn, die bepaalde aspecten van het auteursrecht en de naburige rechten in de informatiemaatschappij harmoniseert, van toepassing op alle in die richtlijn bedoelde werken en ander materiaal, welke op de voor de omzetting vastgestelde datum aan de criteria voor bescherming krachtens die richtlijn voldoen. Bijgevolg kan richtlijn 2001/29 van toepassing zijn op het hoofdgeding.

47 In het bijzonder heeft het Hof reeds geoordeeld dat artikel 2, onder a), en artikel 3, lid 1, van richtlijn 2001/29 een ondubbelzinnige definitie bevatten van het uitsluitende reproductierecht en het uitsluitende recht van mededeling aan het publiek waarover de houders van het auteursrecht in de Unie beschikken, en dat deze bepalingen een geharmoniseerd rechtskader bieden ter waarborging van een hoog en homogeen niveau van bescherming van het reproductierecht en het recht van mededeling aan het publiek, en maatregelen zijn die een volledige harmonisatie van de materiële inhoud van de aldaar bedoelde rechten bewerkstelligen (zie in die zin arrest van 29 juli 2019, *Funke Medien NRW*, C-469/17, EU:C:2019:623, punten 35-38). Wat voorts artikel 4, lid 1, van richtlijn 2001/29 betreft, blijkt uit de bewoordingen ervan dat die bepaling het daarin bedoelde uitsluitende recht van distributie onder het publiek ook op ondubbelzinnige wijze omschrijft, waarbij die maatregel net als de bovengenoemde bepalingen een volledige harmonisatie van de materiële inhoud van het daarin bedoelde recht bewerkstelligt.

48 Hieraan moet wat de vraag betreft of die bepalingen van toepassing zijn op een voorwerp van toegepaste kunst zoals de in het hoofdgeding aan de orde zijnde DSW, worden toegevoegd dat het Hof heeft geoordeeld dat een dergelijk voorwerp als „werk” in de zin van richtlijn 2001/29 kan worden aangemerkt indien aan twee cumulatieve voorwaarden is voldaan. Ten eerste dient het betrokken voorwerp oorspronkelijk te zijn, in die zin dat het een eigen intellectuele schepping van de maker ervan is. Ten tweede kunnen alleen de bestanddelen die de uitdrukking van een dergelijke intellectuele schepping zijn, als een „werk” in de zin van richtlijn 2001/29 worden aangemerkt (arrest van 13 november 2018, *Levola Hengelo*, C-310/17, EU:C:2018:899, punten 35-37 en aldaar aangehaalde rechtspraak).

49 Wanneer een voorwerp van toegepaste kunst de in het vorige punt van het onderhavige arrest beschreven kenmerken heeft en derhalve een werk is, moet het in die hoedanigheid auteursrechtelijke bescherming genieten overeenkomstig die richtlijn (zie in die zin arrest van 12 september 2019, *Cofemel*, C-683/17, EU:C:2019:721, punt 35 en aldaar aangehaalde rechtspraak).

50 Derhalve moet worden geoordeeld dat de bepalingen van richtlijn 2001/29 van toepassing zijn op voorwaarde

dat aan de materiële voorwaarden van die richtlijn is voldaan en in het bijzonder dat een voorwerp van toegepaste kunst als dat in het hoofdgeding kan worden aangemerkt als een „werk” in de zin van die richtlijn.

51 Gelet op het voorgaande moet op de eerste vraag worden geantwoord dat een situatie waarin een onderneming auteursrechtelijke bescherming claimt voor een in een lidstaat op de markt gebracht voorwerp van toegepaste kunst, binnen de materiële werkingssfeer van het Unierecht valt, mits dat voorwerp kan worden aangemerkt als een „werk” in de zin van richtlijn 2001/29.

Tweede tot en met vierde vraag

52 Volgens vaste rechtspraak is het, in het kader van de bij artikel 267 VWEU ingestelde procedure van samenwerking tussen de nationale rechterlijke instanties en het Hof, de taak van het Hof om de nationale rechter een nuttig antwoord te geven aan de hand waarvan hij het bij hem aanhangige geschil kan oplossen. Daartoe dient het Hof in voorkomend geval de voorgelegde vragen te herformuleren. Het staat in dit verband aan het Hof om uit alle door de nationale rechter verschaft gegevens, met name uit de motivering van de verwijzingsbeslissing, de elementen van het Unierecht te putten die, gelet op het voorwerp van het geschil, uitlegging behoeven [arrest van 30 april 2024, M.N. (EncroChat), C-670/22, EU:C:2024:372, punt 78 en aldaar aangehaalde rechtspraak].

53 Zoals de advocaat-generaal in punt 22 van zijn conclusie in wezen heeft opgemerkt, blijkt uit de aan het Hof ter beschikking staande stukken dat de litigieuze gedraging in het hoofdgeding bestaat in het op de markt brengen door Kwantum van voorwerpen, namelijk exemplaren van een stoel, met inbreukmaking op het gestelde auteursrecht van Vitra. Relevant zijn dan ook artikel 2, onder a), en artikel 4, lid 1, van richtlijn 2001/29, waarin aan de auteur van een werk respectievelijk het uitsluitende reproductierecht en het uitsluitende distributierecht voor dit werk worden toegekend. Daarentegen blijkt niet uit die stukken dat die gedraging een mededeling aan het publiek van een werk in de zin van artikel 3, lid 1, van die richtlijn kan vormen.

54 In die omstandigheden moet worden aangenomen dat de verwijzende rechter met zijn tweede tot en met vierde vraag, die samen moeten worden onderzocht, in essentie wenst te vernemen of artikel 2, onder a), en artikel 4, lid 1, van richtlijn 2001/29, gelezen in samenhang met artikel 17, lid 2, en artikel 52, lid 1, van het Handvest, aldus moeten worden uitgelegd dat zij eraan in de weg staan dat de lidstaten de in artikel 2, lid 7, tweede volzin, van de Berner Conventie neergelegde materiële-reciprociteitstoets toepassen op een werk van toegepaste kunst waarvan het land van oorsprong een derde land is en waarvan de auteur een onderdaan van een derde land is.

55 Voor de beantwoording van die vragen moet eerst worden nagegaan of de bovengenoemde bepalingen van toepas-

sing zijn op een werk van toegepaste kunst waarvan het land van oorsprong een derde land is of waarvan de auteur onderdaan van een derde land is, en vervolgens of die bepalingen in de weg staan aan de toepassing in het nationale recht van de in artikel 2, lid 7, tweede volzin, van de Berner Conventie neergelegde materiële-reciprociteitstoets.

56 Om te beginnen zij in herinnering gebracht dat de termen van een Unierechtelijke bepaling die voor de vaststelling van haar betekenis en draagwijdte niet uitdrukkelijk naar het recht van de lidstaten verwijst, normaliter in de gehele Unie op autonome en eenvormige wijze moeten worden uitgelegd, waarbij rekening moet worden gehouden met de bewoordingen en de context van die bepaling en met de doelstellingen van de regeling waarvan zij deel uitmaakt (arrest van 8 september 2020, Recorded Artists Actors Performers, C-265/19, EU:C:2020:677, punt 46 en aldaar aangehaalde rechtspraak).

57 Wat in de eerste plaats de bewoordingen van artikel 2, onder a), en artikel 4, lid 1, van richtlijn 2001/29 betreft, moet worden opgemerkt dat de lidstaten volgens die bepalingen ten behoeve van auteurs voorzien in het uitsluitende recht om de directe of indirecte, tijdelijke of duurzame, volledige of gedeeltelijke reproductie van hun werken, met welke middelen en in welke vorm ook, toe te staan of te verbieden en het uitsluitende recht om elke vorm van distributie onder het publiek van het origineel van hun werken of kopieën daarvan, door verkoop of anderszins, toe te staan of te verbieden.

58 Dienaangaande moet worden vastgesteld dat in die bepalingen niet uitdrukkelijk wordt aangegeven of het daarin bedoelde begrip „werk” ook betrekking heeft op een werk van toegepaste kunst dat afkomstig is uit een derde land, noch of het begrip „auteur” in de zin van die bepalingen zich uitstrekt tot de auteur van een dergelijk werk die onderdaan is van een derde land.

59 Zoals in de punten 48 en 49 van het onderhavige arrest is opgemerkt, heeft het Hof evenwel reeds geoordeeld dat wanneer een voorwerp kan worden aangemerkt als een „werk” in de zin van richtlijn 2001/29, het in die hoedanigheid auteursrechtelijke bescherming moet genieten overeenkomstig die richtlijn, waaraan moet worden toegevoegd dat de richtlijn geen voorwaarden stelt wat het land van oorsprong van het betrokken werk of de nationaliteit van de auteur betreft.

60 Wat in de tweede plaats de context van die bepalingen betreft, moet ten eerste, gelet op hetgeen blijkt uit de punten 44 en 45 van het onderhavige arrest, worden vastgesteld dat de Uniewetgever bij de bepaling van de werkingssfeer van richtlijn 2001/29 aan de hand van een territoriaal criterium noodzakelijkerwijs is uitgegaan van alle werken waarvan op het grondgebied van de Unie om bescherming wordt verzocht, ongeacht het land van oorsprong van deze werken of de nationaliteit van hun auteur.

61 Ten tweede moet worden opgemerkt dat bepaalde instrumenten van de geharmoniseerde wetgeving inzake het auteursrecht voorzien in een specifieke regeling voor werken waarvan het land van oorsprong in de zin van de Berner Conventie een derde land is en waarvan de auteur geen onderdaan van een lidstaat is. Zo bepaalt richtlijn 2006/116, in het bijzonder artikel 7, lid 1, van deze richtlijn, dat de auteursrechtelijke bescherming die door de lidstaten aan dergelijke werken wordt verleend, vervalt op de dag waarop de bescherming in het land van oorsprong van het werk vervalt, zonder dat de in die richtlijn vastgestelde termijn mag worden overschreden. Zoals Vitra betoogt, zou een dergelijke regeling, die specifiek betrekking heeft op de bescherming van de rechten van auteurs van wie en van werken waarvan het land van oorsprong een derde land is, geen nut hebben indien de bescherming van de betrokken werken niet werd gewaarborgd door richtlijn 2001/29.

62 In de derde plaats is de in punt 60 van het onderhavige arrest gegeven uitlegging in overeenstemming met de doelstellingen van richtlijn 2001/29.

63 Ten eerste heeft deze richtlijn, zoals in overweging 6 staat te lezen, met name tot doel te voorkomen dat er aanzienlijke verschillen in bescherming ontstaan en daarmee ook beperkingen van het vrije verkeer van diensten en producten waarin intellectuele eigendom is belichaamd of die op intellectuele eigendom zijn gebaseerd, hetgeen zou leiden tot een nieuwe verbrokkeling van de interne markt en een gebrek aan samenhang van de wetgeving van dien, waarbij volgens overweging 9 van die richtlijn bij een harmonisatie van het auteursrecht steeds van een hoog beschermingsniveau moet worden uitgegaan. Aan dat doel zou afbreuk worden gedaan indien richtlijn 2001/29 in de Unie enkel de auteursrechtelijke bescherming zou regelen van werken die afkomstig zijn uit een lidstaat of waarvan de auteur onderdaan is van een lidstaat.

64 Ten tweede wordt met richtlijn 2001/29 volgens overweging 15 ook beoogd om uitvoering te geven aan bepaalde internationale verplichtingen die voortvloeien uit het WCT. In dit verband moet de Unie zich overeenkomstig artikel 9, lid 1, van de TRIPs-overeenkomst en artikel 1, lid 4, van het WCT houden aan de artikelen 1 tot en met 21 van de Berner Conventie, zoals is aangegeven in punt 40 van het onderhavige arrest, en voorts ook aan het aanhangsel bij die Conventie. Uit artikel 5, lid 1, van de Berner conventie blijkt dat de auteurs voor de werken waarvoor zij krachtens deze Conventie zijn beschermd, in de landen van de bij de Conventie opgerichte Unie die niet het land van oorsprong van het werk zijn, de rechten genieten welke de onderscheidene wetten thans of in de toekomst aan eigen onderdanen verlenen of zullen verlenen.

65 Zoals de advocaat-generaal in punt 30 van zijn conclusie heeft opgemerkt, zou het dus in strijd zijn met de internationale verplichtingen van de Unie waaraan richtlijn 2001/29 uitvoering geeft op het gebied van intellectuele eigendom, dat deze richtlijn het auteursrecht harmoniseert

voor werken waarvan het land van oorsprong een lidstaat is of waarvan de auteur onderdaan is van een lidstaat, terwijl het aan het nationale recht van de lidstaten wordt overgelaten om te bepalen welke juridische regeling van toepassing is op werken waarvan het land van oorsprong een derde land is of waarvan de auteur onderdaan is van een derde land.

66 Derhalve moet worden vastgesteld dat artikel 2, onder a), en artikel 4, lid 1, van richtlijn 2001/29 van toepassing zijn op werken van toegepaste kunst die afkomstig zijn uit derde landen of waarvan de auteurs onderdaan zijn van dergelijke landen.

67 Wat de vraag betreft of deze bepalingen eraan in de weg staan dat de lidstaten in het nationale recht de in artikel 2, lid 7, tweede volzin, van de Berner Conventie neergelegde materiële-reciprociteitstoets toepassen op een werk van toegepaste kunst waarvan het land van oorsprong een derde land is of waarvan de auteur onderdaan is van een derde land, is in punt 57 van het onderhavige arrest in herinnering gebracht dat de lidstaten volgens artikel 2, onder a), en artikel 4, lid 1, van richtlijn 2001/29 ten behoeve van auteurs voorzien in de uitsluitende rechten om de reproductie van hun werken en de distributie daarvan onder het publiek toe te staan of te verbieden. Bovendien zijn die bepalingen, zoals blijkt uit het vorige punt van het onderhavige arrest, ook van toepassing op werken van toegepaste kunst die afkomstig zijn uit derde landen of waarvan de auteurs onderdaan zijn van dergelijke landen.

68 Het toepassen door een lidstaat van die materiële-reciprociteitstoets zou niet alleen in strijd zijn met de bewoordingen van die bepalingen, zoals de advocaat-generaal in punt 53 van zijn conclusie heeft benadrukt, maar zou ook de doelstelling van die richtlijn, namelijk de harmonisatie van het auteursrecht in de interne markt, ondermijnen. Wordt die toets toegepast, dan zouden werken van toegepaste kunst uit derde landen immers in verschillende lidstaten mogelijk anderszins verschillend worden behandeld op grond van verdragsrechtelijke bepalingen die bilateraal van toepassing zijn tussen een lidstaat en een derde land.

69 Voorts is het in elk geval zo dat, aangezien de in punt 66 van het onderhavige arrest bedoelde intellectuele-eigendomsrechten worden beschermd op grond van artikel 17, lid 2, van het Handvest, beperkingen op de uitoefening van deze rechten overeenkomstig artikel 52, lid 1, van het Handvest bij wet moeten worden gesteld en de wezenlijke inhoud van die rechten en vrijheden moeten eerbiedigen.

70 In casu moet worden geoordeeld dat de toepassing door een lidstaat van de in artikel 2, lid 7, tweede volzin, van de Berner Conventie neergelegde materiële-reciprociteitstoets een dergelijke beperking kan vormen, aangezien die toepassing de eventuele houder van die rechten het genot en de uitoefening ervan kan ontnemen op een deel van de interne markt, namelijk op het grondgebied van de lidstaat die deze toets toepast.

71 Zoals blijkt uit artikel 52, lid 1, van het Handvest, moet een dergelijke beperking bij wet worden gesteld.

72 In dit verband heeft het Hof geoordeeld dat wanneer een regel van Unierecht de bescherming van het auteursrecht harmoniseert, het uitsluitend aan de Uniewetgever en niet aan de nationale wetgevers staat om te bepalen of de toekenning van dat recht in de Unie moet worden beperkt voor werken waarvan het land van oorsprong een derde land is of waarvan de auteur een onderdaan van een derde land is (zie in die zin arrest van 8 september 2020, Recorded Artists Actors Performers, C-265/19, EU:C:2020:677, punt 88).

73 Met de vaststelling van richtlijn 2001/29 wordt de Uniewetgever immers geacht de bevoegdheden te hebben uitgeoefend die op het betrokken gebied voordien toevielen aan de lidstaten. Binnen de werkingssfeer van die richtlijn moet de Unie dus worden geacht zich in de plaats te hebben gesteld van de lidstaten, die niet meer bevoegd zijn om de relevante bepalingen van de Berner Conventie ten uitvoer te leggen (arrest van 26 april 2012, DR en TV2 Danmark, C-510/10, EU:C:2012:244, punt 31 en aldaar aangehaalde rechtspraak).

74 In casu bevat, zoals de advocaat-generaal in punt 40 van zijn conclusie in wezen heeft opgemerkt, noch artikel 2, onder a), noch artikel 4, lid 1, noch enige andere bepaling van richtlijn 2001/29 bij de huidige stand van het Unierecht een beperking als die welke in punt 70 van het onderhavige arrest is vermeld.

75 Voorts is het juist dat richtlijn 2001/29 daadwerkelijk ten doel heeft slechts bepaalde aspecten van het auteursrecht en de naburige rechten te harmoniseren, aangezien uit verschillende bepalingen naar voren komt dat de Uniewetgever de lidstaten bij de tenuitvoerlegging ervan een discretionaire ruimte heeft willen toekennen (arresten van 29 juli 2019, Funke Medien NRW, C-469/17, EU:C:2019:623, punt 34, en 29 juli 2019, Spiegel Online, C-516/17, EU:C:2019:625, punt 23 en aldaar aangehaalde rechtspraak).

76 Het Hof heeft echter ook geoordeeld dat de in artikel 5 van richtlijn 2001/29 opgenomen opsomming van beperkingen en restricties op de in de artikelen 2 tot en met 4 van die richtlijn genoemde uitsluitende rechten uitputtend is, omdat anders afbreuk wordt gedaan aan de effectiviteit van de door de richtlijn tot stand gebrachte harmonisatie van het auteursrecht en de naburige rechten, aan de nagestreefde rechtszekerheid en aan de eis om deze beperkingen en restricties coherent toe te passen (zie in die zin arrest van 29 juli 2019, Funke Medien NRW, C-469/17, EU:C:2019:623, punten 56, 62 en 63 en aldaar aangehaalde rechtspraak). Artikel 5 van richtlijn 2001/29 bevat bij de huidige stand van het Unierecht geen beperking die vergelijkbaar is met die van de materiële-reciprociteitstoets van artikel 2, lid 7, tweede volzin, van de Berner Conventie.

77 Richtlijn 2001/29 onderscheidt zich in dit opzicht dus van andere instrumenten tot harmonisatie van het auteurs-

recht die de Uniewetgever overeenkomstig de bepalingen van die Conventie heeft vastgesteld.

78 In het bijzonder voorziet de Berner Conventie onder meer in beperkte uitzonderingen die betrekking hebben op werken van toegepaste kunst, de beschermingsduur en het volgrecht en op grond waarvan de partijen bij deze Conventie een materiële-reciprociteitstoets kunnen toepassen en als zodanig niet verplicht zijn om overeenkomstig artikel 5, lid 1, van de Conventie de regel van nationale behandeling toe te passen.

79 Hoewel de Uniewetgever heeft besloten overeenkomstig artikel 7, lid 8, en artikel 14 ter, lid 2, van de Berner Conventie een materiële-reciprociteitstoets te hanteren, ten eerste, in artikel 7, lid 1, van richtlijn 2006/116 wat de beschermingsduur betreft en, ten tweede, in artikel 7, lid 1, van richtlijn 2001/84 wat het volgrecht betreft, heeft die wetgever daarentegen noch in richtlijn 2001/29, noch in een andere bepaling van Unierecht voor de in artikel 2, onder a), en artikel 4, lid 1, van die richtlijn aan auteurs verleende uitsluitende rechten voorzien in een beperking op die rechten in de vorm van een materiële-reciprociteitstoets als die van artikel 2, lid 7, tweede volzin, van de Berner Conventie. Zoals in punt 72 van het onderhavige arrest is vermeld, staat het overeenkomstig artikel 52, lid 1, van het Handvest uitsluitend aan de Uniewetgever en niet aan de nationale wetgevers om in Uniewetgeving te bepalen of de toekenning van de in artikel 2, onder a), en artikel 4, lid 1, van die richtlijn genoemde rechten in de Unie moet worden beperkt (zie in die zin arrest van 8 september 2020, Recorded Artists Actors Performers, C-265/19, EU:C:2020:677, punten 88 en 91).

80 Gelet op een en ander moet op de tweede tot en met de vierde vraag worden geantwoord dat artikel 2, onder a), en artikel 4, lid 1, van richtlijn 2001/29, gelezen in samenhang met artikel 17, lid 2, en artikel 52, lid 1, van het Handvest, aldus moeten worden uitgelegd dat zij er bij de huidige stand van het Unierecht aan in de weg staan dat de lidstaten in het nationale recht de in artikel 2, lid 7, tweede volzin, van de Berner Conventie neergelegde materiële-reciprociteitstoets toepassen op een werk van toegepaste kunst waarvan het land van oorsprong een derde land is en waarvan de auteur een onderdaan van een derde land is. Het staat overeenkomstig artikel 52, lid 1, van het Handvest uitsluitend aan de Uniewetgever om in Uniewetgeving te bepalen of de toekenning van de in artikel 2, onder a), en artikel 4, lid 1, van die richtlijn genoemde rechten moet worden beperkt in de Unie.

Vijfde vraag

81 Met zijn vijfde vraag wenst de verwijzende rechter in essentie te vernemen of artikel 351, eerste alinea, VWEU aldus moet worden uitgelegd dat het een lidstaat toestaat om, in afwijking van de bepalingen van Unierecht, de in artikel 2, lid 7, tweede volzin, van de Berner Conventie opgenomen materiële-reciprociteitstoets toe te passen op

een werk waarvan het land van oorsprong de Verenigde Staten van Amerika is.

82 Volgens artikel 351, eerste alinea, VWEU worden de rechten en verplichtingen voortvloeiende uit overeenkomsten die vóór 1 januari 1958 of, voor de toetredende staten, vóór de datum van hun toetreding zijn gesloten tussen een of meer lidstaten enerzijds en een of meer derde staten anderzijds, niet aangetast door de bepalingen van de Verdragen.

83 Zoals het Hof reeds heeft geoordeeld, vertoont de Berner Conventie de kenmerken van een internationale overeenkomst in de zin van artikel 351 VWEU (arrest van 9 februari 2012, Luksan, C-277/10, EU:C:2012:65, punt 58).

84 Artikel 351, eerste alinea, VWEU beoogt om overeenkomstig de beginselen van internationaal recht te preciseren dat de toepassing van het Verdrag geen afbreuk doet aan de verbintenis van de betrokken lidstaat om de rechten van derde staten te eerbiedigen die voortvloeien uit een vóór zijn toetreding gesloten overeenkomst en om zijn daarmee samenhangende verplichtingen na te komen (arrest van 9 februari 2012, Luksan, C-277/10, EU:C:2012:65, punt 61).

85 In dit verband moet, gelet op het antwoord op de tweede tot en met de vierde vraag, worden geoordeeld dat de lidstaten zich niet meer kunnen beroepen op de mogelijkheid om de materiële-reciprociteitstoets van artikel 2, lid 7, tweede volzin, van de Berner Conventie toe te passen, ook al is deze Conventie vóór 1 januari 1958 in werking getreden.

86 Zoals volgt uit de rechtspraak van het Hof is het namelijk zo dat wanneer een lidstaat vóór zijn toetreding tot de Unie een internationale overeenkomst heeft gesloten die hem toestaat – zoals in casu het geval is – een maatregel te nemen die in strijd blijkt met het Unierecht, maar hem niet daartoe verplicht, die lidstaat zich van een dergelijke maatregel dient te onthouden (arresten van 28 maart 1995, Evans Medical en Macfarlan Smith, C-324/93, EU:C:1995:84, punt 32, en 9 februari 2012, Luksan, C-277/10, EU:C:2012:65, punt 62).

87 Indien een door een lidstaat krachtens de door een eerdere internationale overeenkomst verleende bevoegdheid getroffen wetgevende maatregel door ontwikkelingen in het Unierecht in strijd met dit recht blijkt te zijn, kan de betrokken lidstaat zich bovendien niet op deze overeenkomst beroepen om zich te onttrekken aan de later ontstane Unierechtelijke verplichtingen (arrest van 9 februari 2012, Luksan, C-277/10, EU:C:2012:65, punt 63).

88 Hieraan moet worden toegevoegd dat in casu artikel 2, lid 7, eerste volzin, van de Berner Conventie een beoordelingsmarge aan de partijen bij deze Conventie toekent door met name te bepalen dat het aan de wetgeving van de landen van de bij de Conventie opgerichte Unie voorbehouden is om het toepassingsgebied te bepalen van hun wetten betreffende werken van toegepaste kunst en tekeningen en

modellen van nijverheid alsmede betreffende de voorwaarden voor de bescherming van deze werken, tekeningen en modellen.

89 Zoals de advocaat-generaal in de punten 59 tot en met 62 van zijn conclusie heeft opgemerkt, blijkt ten eerste uit de bewoordingen van die bepaling niet dat zij een staat die partij is bij de Berner Conventie verbiedt om auteursrechtelijke bescherming te verlenen aan een werk van toegepaste kunst dat in het land van oorsprong van dat werk slechts krachtens een bijzondere regeling als tekening of model wordt beschermd. Ten tweede zou een dergelijk verbod in tegenspraak zijn met het doel van die Conventie, dat tot uitdrukking komt in het beginsel van „nationale behandeling” en het uit de materiële bepalingen van de Conventie voortvloeiende minimumbeschermingsniveau en dat erin gelegen is dat aan auteurs bescherming wordt geboden buiten het land van oorsprong van een werk. Ten derde en ten slotte is het in elk geval zo dat uit artikel 19 van die Conventie expliciet blijkt dat de bepalingen ervan niet beletten dat een beroep wordt gedaan op een grotere mate van bescherming die door de wetgeving van een staat die partij is bij die Conventie mocht zijn voorgeschreven.

90 In die omstandigheden kan een lidstaat zich niet op artikel 2, lid 7, van de Berner Conventie beroepen om zich te onttrekken aan de uit richtlijn 2001/29 voortvloeiende verplichtingen.

91 Gelet op een en ander moet op de vijfde vraag worden geantwoord dat artikel 351, eerste alinea, VWEU aldus moet worden uitgelegd dat het een lidstaat niet toestaat om, in afwijking van de bepalingen van Unierecht, de in artikel 2, lid 7, tweede volzin, van de Berner Conventie opgenomen materiële-reciprociteitstoets toe te passen op een werk waarvan het land van oorsprong de Verenigde Staten van Amerika is.

Kosten

92 Ten aanzien van de partijen in het hoofdgeding is de procedure als een aldaar gerezen incident te beschouwen, zodat de verwijzende rechter over de kosten heeft te beslissen. De door anderen wegens indiening van hun opmerkingen bij het Hof gemaakte kosten komen niet voor vergoeding in aanmerking.

Het Hof (Eerste kamer) verklaart voor recht:

1) Een situatie waarin een onderneming auteursrechtelijke bescherming claimt voor een in een lidstaat op de markt gebracht voorwerp van toegepaste kunst, valt binnen de materiële werkingssfeer van het Unierecht, mits dat voorwerp kan worden aangemerkt als een „werk” in de zin van richtlijn 2001/29/EG van het Europees Parlement en de Raad van 22 mei 2001 betreffende de harmonisatie van bepaalde aspecten van het auteursrecht en de naburige rechten in de informatiemaatschappij.

2) Artikel 2, onder a), en artikel 4, lid 1, van richtlijn 2001/29, gelezen in samenhang met artikel 17, lid 2, en artikel 52, lid 1, van het Handvest van de grondrechten van de Europese Unie, moeten aldus worden uitgelegd dat zij er bij de huidige stand van het Unierecht aan in de weg staan dat de lidstaten in het nationale recht de materiële-reciprociteitstoets die is neergelegd in artikel 2, lid 7, tweede volzin, van de te Bern op 9 september 1886 ondertekende Conventie voor de bescherming van werken van letterkunde en kunst (Akte van Parijs van 24 juli 1971), in de versie die voortvloeit uit de wijziging van 28 september 1979, toepassen op een werk van toegepaste kunst waarvan het land van oorsprong een derde land is en waarvan de auteur een onderdaan van een derde land is. Het staat overeenkomstig artikel 52, lid 1, van het Handvest van de grondrechten uitsluitend aan de Unie-

wetgever om in Uniewetgeving te bepalen of de toekenning van de in artikel 2, onder a), en artikel 4, lid 1, van die richtlijn genoemde rechten moet worden beperkt in de Unie.

3) Artikel 351, eerste alinea, VWEU moet aldus worden uitgelegd dat het een lidstaat niet toestaat om, in afwijking van de bepalingen van Unierecht, de materiële-reciprociteitsclausule die is opgenomen in artikel 2, lid 7, tweede volzin, van de te Bern op 9 september 1886 ondertekende Conventie voor de bescherming van werken van letterkunde en kunst (Akte van Parijs van 24 juli 1971), in de versie die voortvloeit uit de wijziging van 28 september 1979, toe te passen op een werk waarvan het land van oorsprong de Verenigde Staten van Amerika is.

Noot

Mireille van Eechoud

Prof. mr. M.M.M. van Eechoud is hoogleraar Informatierecht, Instituut voor Informatierecht, Universiteit van Amsterdam.

“De interne markt-logica trumpet alles.” Zo laat zich denk ik de benadering van het HvJ EU in *Kwantum/Vitra* kort karakteriseren. De Nederlandse rechter mag geen gehoor geven aan het reciprociteitsgebod van artikel 2(7) Berner Conventie, omdat dit in strijd zou komen met de Auteursrecht-richtlijn 2001/29/EG. Ondanks het feit dat de EU via het TRIPS-Verdrag en WIPO Auteursrechtverdrag is gebonden aan artikel 2(7) Berner Conventie, en dat Nederland en andere lidstaten unieland zijn – van de Unie van Bern welteverstaan.

De internationale bescherming van auteursrecht en naburige rechten (en intellectuele eigendom meer algemeen) gaat in de basis uit van reciprociteit: wie meedoet in het stelsel, verplicht zich om onderdanen van andere partijen bescherming te verlenen op gelijke voet met eigen onderdanen (waarbij wel bepaalde minimum standaarden gelden), daar tegenover staat dan bescherming van de eigen onderdanen. Dat komt tot uitdrukking in het beginsel van nationale behandeling.

De uitspraak van het Hof heeft tot gevolg dat auteurs (en hun rechtsopvolgers) uit landen van buiten de EU altijd een beroep kunnen doen op auteursrechtelijke bescherming van toegepaste kunst. Ook als er in het land van oorsprong geen auteursrechtelijke bescherming bestaat, of als het land van oorsprong geen deel uitmaakt van de Unie van Bern. Dit terwijl de Berner Conventie voor werken van toegepaste kunst juist wél een expliciete reciprociteitseis als uitgangspunt neemt. Artikel 2(7) bepaalt onder meer: “Voor

werken die in het land van oorsprong alleen als tekeningen en modellen zijn beschermd, kan in een ander land van de [bij deze Conventie opgerichte] Unie slechts de bijzondere bescherming worden ingeroepen welke in dat land aan tekeningen en modellen wordt verleend” [*curs. MvE*, in de officiële Engelse tekst: “...shall be entitled in another country of the Union only to such special protection as is granted in that country to designs and models”].

Deze uitzondering op het beginsel van nationale behandeling (artikel 5 BC) hangt samen met de keuzevrijheid die de Berner Conventie in hetzelfde artikel 2(7) uitdrukkelijk erkent om toegepaste kunst in of juist buiten het auteursrecht te beschermen, d.w.z. via het modellenrecht of zelfs helemaal niet. In de EU is cumulatie van auteurs- en modellenrecht de norm, maar dat was en is lang niet overal zo. In hun standaardwerk over de BC beschrijven Ricketson en Ginsburg uitgebreid het zeer moeizame, decennia durende proces dat tot de huidige complexe bepalingen over reciprociteit bij toegepaste kunst heeft geleid.¹ Weliswaar geeft artikel 19 Berner Conventie partijen de mogelijkheid om bredere bescherming toe te kennen, maar dit artikel schept voor auteurs niet direct een aanspraak die de bijzondere reciprociteitsbepalingen van de BC doorkruisen. Daarvoor is nodig dat de (nationale) wet dit voorschrijft.

De argumentatie van het Hof

Welke argumentatie volgt het Hof van Justitie? Cruciaal is dat het Hof niet begint bij de vraag wat de betekenis is van

¹ S. Ricketson & J. Ginsburg, *International copyright and neighbouring rights: the Berne Convention and beyond* / Vol. I., Oxford: Oxford University Press 2022, para 8.60 e.v.

artikel 2(7) BC in het Europese auteursrecht, maar als uitgangspunt neemt het materiële auteursrecht zoals geharmoniseerd door de Auteursrechtlijn (ro 55). Die harmoniseert (onder andere) het reproductierecht als distributierecht, met het oog op de realisatie van een interne markt dus voor het hele territoire van de EU. Deze exclusieve rechten bestaan op werken; het geharmoniseerde werkbegrip omvat ook werken van toegepaste kunst (Levola, Cofemel). Auteursrechten genieten bescherming onder artikel 17(2) Handvest grondrechten EU. In de richtlijnen die het volgrecht regelen en de beschermingsduur zijn reciprociteitsbepalingen opgenomen die de bescherming van niet EU-onderdanen beperken. Zo'n expliciete bepaling is er niet voor toegepaste kunst (ro 74, 78-79). De beperkingen op het auteursrecht zoals voorzien in de Auteursrechtlijn zijn volgens het Hof limitatief opgesomd met het oog op het bereiken van effectieve harmonisatie, en artikel 5 Arl zwijgt over reciprociteit (ro 76). Dus brengt artikel 17(2) Handvest mee dat van oorsprong Amerikaanse ontwerpen ook in de EU volledig zijn beschermd door het auteursrecht.

Op deze argumentatie valt het nodige aan te merken. Ten eerste maakt het Hof geen helder onderscheid tussen het geografische toepassingsgebied van de Auteursrechtlijn (e.a. richtlijnen) en de vraag wie bescherming kan claimen (het personele toepassingsgebied, de vreemdeling-rechtelijke dimensie zo te zeggen). Uit het internationale systeem zelf volgt al dat onderdanen van Bern-landen beschermd zijn in de EU, dat is wat het beginsel van nationale behandeling meebrengt. Ook de EU is daaraan gebonden, al zij het indirect.

Dat de Arl harmoniseert voor de hele EU, betekent inderdaad dat de daarin neergelegde materiële normen voor elk van de tot het nationale territoire beperkte auteursrechten gelijk zijn. Tenzij het natuurlijk onderwerpen betreft waar de richtlijnwetgever lidstaten ruimte laat. Die ruimte is er bij de meeste beperkingen van artikel 5 Arl, die immers facultatief van aard zijn. Voor wie de totstandkomingsgeschiedenis van artikel 5 Arl kent is het curieus dat nu juist dit artikel – oneerbiedig gezegd: een slecht doordachte last minute toegevoegde vergaarbak van uit nationale auteurswetten afkomstige beperkingen – in de strijd geworpen wordt om artikel 2(7) BC te doorkruisen, maar dat terzijde.

Ten tweede gaat de a-contrario redenering voorbij aan het verschil tussen artikel 2(7) BC en de bepalingen inzake het volgrecht en de beschermingsduur. Die twee laatste zijn gezien de bewoordingen duidelijk facultatief. Waar de Berner Conventie een positieve keuze verlangt om van het beginsel van nationale behandeling af te wijken – zoals bij het volgrecht en de duur – is het logisch dat zo'n keuze is terug te zien in de richtlijnen. Maar bij toegepaste kunst is de uit-

zondering op nationale behandeling anders geformuleerd: daar is een positieve keuze vereist om van *reciprociteit af te wijken*. En die keuze heeft de EU zoals ik al eerder betoogde mijns inziens niet gemaakt.²

Ik kan de benadering van het HvJ toch moeilijk anders zien dan een geval van *Hinein interpreteren*. Door de analyse van de Auteursrechtlijn en de rol daarvan in de interne markt voorop te zetten, wordt een route gevonden om een bepaling van internationaal recht te negeren. Ook advocaat-generaal Szpunar bewandelde die route.

Hof volgt A-G

De A-G onderbouwt zijn oordeel dat 2(7) BC facultatief is door af te zien van een grammaticale interpretatie (die hij wél bezigt bij interpretatie van de Auteursrechtlijn) en met een dubieuze verwijzing naar de ontstaansgeschiedenis van artikel 2(7) en opvattingen in de literatuur.

Wat betreft het grammaticale uitleg: de Nederlandse en Franse regering brachten in dat de bewoording van artikel 2(7) duidt op een dwingende bepaling (*shall...not*), en niet zoals de bewoordingen van de reciprociteitsbepalingen bij het volgrecht en de duur van bescherming een facultatieve bepaling (*may*). Die opvatting deel ik zoals boven aangegeven, met anderen. Nu kunnen verdragspartijen door gebruik te maken van artikel 19 BC dus ruimere bescherming bieden, maar dan zou die keuze toch expliciet moeten blijken uit EU regelgeving, zo stelden de Nederlandse en Franse regering. De A-G echter ziet dat anders, want “In het recht kan stilte net zo uitdrukkelijk zijn als woorden” (par. 49). En volgens de A-G hadden “De opstellers van de Berner Conventie [hadden] dus geen enkele reden om de reciprociteitsclausule van artikel 2, lid 7, van deze Conventie dwingend te maken.” Dit is echt niet vol te houden als men de ontstaansgeschiedenis beziet. Het voert te ver om die hier uit de boeken te doen, korthedshalve verwijs ik naar Ricketson en Ginsburg voornoemd.

Wat betreft de literatuur, daarvan beweert de A-G dat “... het standpunt dat de reciprociteitsclausule in kwestie facultatief is, ook in de rechtsleer breed gedeeld.” Daarbij verwijst Szpunar naar welgeteld vier bronnen, maar vreemd genoeg niet naar Ricketson en Ginsburg, een kloek werk dat toch algemeen beschouwd wordt als een soort bijbel van de Berner Conventie; zij geven geen heel duidelijk oordeel over de aard van 2(7) maar lijken er ook van uit te gaan dat het een dwingende bepaling betreft (zie m.n. para 6.100). Onder de rechtsgeleerden waarnaar de A-G verwijst zijn wel Goldstein en Hugenholtz, die echter bepaald niet beweren dat artikel 2(7) facultatief is.³ Ook de opinie van de European Copyright Society wordt aangehaald (ik was een

2 Zie mijn noot bij HR 31 maart 2023 (*Kwantum/Vitra*), ‘Reciprociteit bij bescherming vormgeving na RAAP’, *BIE* 2023-4, nr. 10, p. 214-223, en eerder ‘Niet Bern maar Brussel: assimilatie en reciprociteit tussen RAAP en VITRA’, *Auteursrecht* 2023-2, p. 66-76, alsmede Van Eechoud/Metzger/Quintais/Rognstad:

Opinion of the European Copyright Society on Certain Selected Aspects of Case C-227/23, *Kwantum Nederland and Kwantum België* (IJC 2024, 1316).

3 P. Goldstein & P.B. Hugenholtz, *International Copyright*, Oxford: Oxford University Press 2019, p. 202.

van de auteurs daarvan), maar die benadrukt juist het dwingende karakter. Dat benoemt de A-G, maar zou er niet toe doen eigenlijk, omdat ECS ook erkent dat artikel 19 BC de mogelijkheid biedt om van artikel 2(7) af te wijken. Ja, inderdaad erkent de ECS opinie dat, om vervolgens te benadrukken dat de EU niet van die mogelijkheid gebruik heeft gemaakt!

Mogelijke nasleep

Door 2(7) BC juist als facultatief in plaats van dwingend te beschouwen én te concluderen dat het unierecht zelf geen reciprociteitsclausule kent die invulling geeft aan die keuzemogelijkheid (expliciet of impliciet), is het in deze aanpak van de A-G niet nodig om verder dan de Auteursrecht-richtlijn te kijken. Zowel Hof als A-G gaan zo wel erg vrij om meen ik met de normen die er gelden voor de uitleg van verdragen. Artikel 31 Weens Verdragenverdrag (WvV1969, Trb. 1972, 51) stelt voorop dat verdragen ter goeder trouw dienen te worden uitgelegd in overeenstemming met de gewone betekenis van de bewoordingen in het licht van onderwerp en doel van het verdrag (art. 31). Daarbij kunnen latere verdragen tussen dezelfde partijen over hetzelfde onderwerp betrokken worden. De secundaire middelen voor interpretatie zijn (o.a.) voorbereidende documenten en de omstandigheden ten tijde van het totstandkomen van het verdrag (art. 32 WvV). Wat minder focus op EU richtlijnen – ook al dient de Arl deels om verplichtingen uit het WIPO Auteursrecht verdrag na te komen – is dus aangewezen.

Ondertussen blijft het voor lidstaten bijna een kwart eeuw nadat een grote harmonisatieslag werd gemaakt met de Auteursrecht-richtlijn, nog steeds onzeker of de wijze van omzetting in nationaal recht de goedkeuring van het HvJ wel kan wegdragen. De ontstaansgeschiedenis van de richtlijn geeft geen enkele indicatie dat de wetgever zich rekenschap gaf van problematiek rond toegepaste kunst, niet in relatie tot het modellenrecht en zeker niet in relatie tot artikel 2(7) BC. Dat lidstaten bij implementatie van de Arl niet hun wet zo hebben aangepast dat auteurs van toegepaste kunst uit derde landen bescherming kunnen inroepen valt ze moeilijk te verwijten. Hier past een bescheiden opstelling van het Hof.⁴ Voor alle EU lidstaten geldt inmiddels wel dat ze alle vreemdrechtelijke bepalingen in

hun nationale wetten beter nog eens tegen het licht houden.⁵ Ministers van zes lidstaten, waaronder Nederland, hebben de Europese Commissie inmiddels opgeroepen om snel met regelgeving te komen die helder maakt wat de grenzen zijn van de toepassing van EU-auteursrecht in de internationale context, waarbij reciprociteit in de internationale handelspolitiek voorop zou moeten staan.⁶

Meer algemeen blijkt artikel 17(2) Handvest door de vage formulering ('intellectuele eigendom is beschermd') steeds meer een bron van rechtsonzekerheid. Het gevaar dreigt van een 'bij twijfel, ga uit van een exclusief recht-benadering'. Terwijl wat nodig is, is een gedegen afweging van de maatschappelijke, culturele, politieke én economische belangen bij een evenwichtig systeem van bescherming. Het is niet voor niets dat de roep om een eengemaakte Europese auteurswet toeneemt.⁷

Inmiddels is een omvangrijk unificatieproject uitmondend in een Auteursrechtverordening te verkiezen boven de onvoorspelbare uitkomsten die gepaard gaan met een Hof dat elk denkbaar zwijgen in het acquis tot spreken brengt onder het mom van de interne markt. Het recente NOB arrest laat zien dat er haast bij is, omdat er nog verschillende vraagstukken zijn waar een prejudiciële vraag aan het Hof tot onverwachte en zeer onregelende uitspraken leidt. In NOB neemt het Hof (wederom) het stelsel van beperkingen uit de Arl als maatstaf, ditmaal om te bepalen of regelingen inzake overdracht van rechten van uitvoerend kunstenaars ten gunste van het orkest waarbij zij in dienst zijn, zijn toegestaan. Nee, is kort gezegd het antwoord, want de Arl of andere richtlijnen zeggen niet dat het wél mag.⁸

Met de sterke nadruk van het Hof op de Europese interne markt en een telkens weer expansieve uitleg van het acquis, vertoont de Arl inmiddels trekken van een kogelvis: opgeblazen en giftig. Zeker in een tijd waarin landen weer scherp moeten worden op de internationale handelspolitieke dimensie van intellectuele eigendom, zouden Commissie, Parlement en Raad het voortouw moeten nemen bij de vormgeving van een toekomstbestendig systeem dat rechtszekerheid biedt.

4 Zie ook P.B. Hugenholtz 'Everything is harmonized. The CJEU's decision in *Kwantum v Vitra*', *Kluwer Copyright Blog* 6.11.2024.

5 Vgl. Von Welser, 'Nur der EU-Gesetzgeber kann Angehörige aus Drittstaaten von Urheber- und Leistungsschutzrechten der EU ausschließen', *GRUR-Prax* 2025, 24.

6 Joint letter to Commissioner Virkkunen regarding the need for a legislative proposal on rules and boundaries of international application of EU law on copyright and neighbouring rights, 13 december 2024 (Zweden, Frankrijk, België, Denemarken, Nederland, Finland). <https://www.regeringen.se/contentasset/s/6792f27e1859488f9f2511ce7383315b/joint-letter-regarding->

[the-need-for-a-legislative-proposal-on-rules-and-boundaries-of-international-application-of-eu-law-on-copyright-and-neighbouring-rights.pdf](#)

7 Zie o.a. Raue, 'Vom Ursprungsland unabhängiger und einheitlicher Schutz von Kunstwerken in der EU - *Kwantum Nederland und Kwantum België (Vitra)*', *GRUR* 2024/1800, Schack (a.w. 2025), de European Copyright Society 2023, ECS Letter to Commissioner Thierry Breton – Future agenda in the field of copyright law.

8 HvJ EU 6 maart 2025, zaak C-575/, ECLI:EU:C:2025:141 (FT/ Belgische Staat 'NOB').